

ОТКРИВАЛАЧКИ ДУХ СРПСКЕ ТЕАТРОЛОГИЈЕ

(Милена Кулић, *Позоришне љриче: од средњеј века до дубровачке драме*. Ново Милошево: Банатски културни центар, 2023)

Рецентна књига *Позоришне љриче: од средњеј века до дубровачке драме* Милене Кулић, ауторке разноврсних истраживачких интересних поља, али нарочите љубави према драмској уметности, сачињена је од две тематске целине. Прву отвара текст „Трагом средњовековног позоришта у српској литератури од XIII до XV века“ који, уз осврт на стару српску књижевност, њене зачетке, трајање и улогу у потврди хришћанских идеала, као и на византијске и италијанске утицаје на позориште овог доба, преиспитује мисао да је позориште код Срба познато тек од XVIII века. Ауторкино проучавање позоришног приказа стварности српског средњовековља оријентише се ка тумачењу знаковитих одељака из значајних религијских и књижевних сведочанстава која казују о постојању народног, световног, нехришћанског позоришта (од *Номоканона* и *Синџајмајиа* Матије Властара преко дела Теодосија Хиландарца, *Сѣиса о љравойису* Константина Филозофа и *Слова о кнезу Лазару* (*Повесно слово*) и *Похвалној слова кнезу Лазару* до путовања супруге напуљског краља Изабеле дел Балцо, о којем пише Рођери де Пачијенца и које се у литератури наводи као пример синтезе игре и песме код средњовековних Срба). На постојање позоришта у овом периоду упућују, како Кулић истиче, и сачувана позоришна и музичка терминологија, религијски синкретични обреди и народне игре у којима се запажају „диференцирани драмско-позоришни и музичко-плесачки елементи као облик који подсећа на данашње позориште“. Овакав приступ проучавању ране позоришне активности Срба заснива се на ауторкиној завидној вештини укрштања театрологије са књижевношћу, историјом, естетиком, религијом, митологијом, историјом уметности па и доменима удаљеним од театра (медицина, занатство или трговина).

О важној вези средњовековног позоришта и сликарства, о томе да „позоришна уметност, упркос искључивости и цензурама које је постављала православна црква, своје основе чувала је управо у манастирима – кроз фрескосликарство“, те да „истраживачи савремене театрологије имају много више да црпе тумачења и разумевања театра из наше средњовековне уметности него, рецимо, из модерне западњачке драматургије“, сведочи текст „Средњовековно позориште на фресци *Свѣйи Несѣор убија Луја*“. Темељном анализом ове фреске, која се налази на северној страни северозападног ступца манастира Дечана, а нарочито представе дрвене позоришне конструкције

на коју се пење, ауторка увиђа да поменута позоришна конструкција евоцира дрвену позорницу на камену из приче о Добримир Стрезу из *Жијија Свeйиој Саве*, као и позориште Држићевог XVI века.

Друга целина књиге посвећена је, с једне стране, стваралаштву Мари-на Држића, његовој контекстуализацији спрам ренесансне комедиографије и дубровачког позоришта, важној улози Држића у успостављању нове драмске гране (световне драме) и покретању дубровачког позоришног живота, његовом учешћу у иностраним позоришним оквирима, жанровима које је неговао, развијао и уводио у књижевност, најзад, и скрајнутости његове стваралачке личности, те обнављању интересовања за његово дело крајем XIX века. Тако текст „Марин Држић у оквирима ренесансне комедиографије и дубровачког позоришта“ тежи да дефинише „околности и контекст у којем су драме настајале, стилско-драматуршке концепције и поетике на којима су се темељила позоришна извођења Држићевих дела, а посебно одјек тих извођења у критикама и освртима тог времена“.

Окосница ове целине књиге, с друге стране, испољава се у стваралачкој фигури Марка Фотеза, те низ текстова – „Марко Фотез и ревитализација дубровачке књижевне баштине“, потом „Театролошки и књижевни рад Марка Фотеза“, „*Дунго Мароје*: један студентски задатак“, „Нови живот Држићевог *Скуја*“ и „Дубровачке летње игре и *Новела од Сџанца – Тирена*“ – тематизује Фотезове доприносе у осавремењивању дубровачке драмске књижевности (почевши од његове поставке *Дунда Мароја* 1938. године), ауторове адаптацијске моделе и успешност реконструкције духа ренесансне епохе. Наглашавајући да је Фотез усмерен ка обнови дубровачке драмске књижевности, као и ка разумљивијој и приступачнијој инсценацији Држићевих дела, ауторкина испитивања протичу у знаку дара за балансирано разумевање честих замерки критике да Фотезова драматизација *Дунда Мароја* делује наивно и поједностављено (јер акцентује ренесансну ведрину, а изоставља мудрости, филозофске и политичке аспекте), те да се запоставља Држићева полемика са друштвенополитичким приликама. Кулић, међутим, правоверније напомиње: „покушај оживљавања дубровачке књижевности не можемо тумачити ван контекста тог времена у којем је Фотезов приступ био једини могућ: упознати гледаоце са дубровачким писцем Марином Држићем и дубровачким комадом кроз смех и весеље.“ Истраживачку пажњу једнако побуђује Фотезова збирка песама *Пјесме луђања*, његов новелистички рад, а особито студије о позоришту и драмској књижевности, које пружају увид у развој театрологије, у Фотезова теоријска начела и практично деловање, а које, притом, ауторка високо вреднује сматрајући да се без њиховог уважавања не може формирати целовити преглед Фотезовог драмског поступка. Приликом сагледавања стваралачке личности овог позоришног прегаоца Кулић истиче и његов значај за оснивање и одржавање Дубровачких летњих игара анализирајући и специфични начин адаптације *Новеле од Сџанца* и *Тирене* (идеју да се из ова два Држићева дела сачини једна покладна игра).

Студија Милене Кулић, овенчана Наградом „Богдан Чиплић“ за 2023. годину, узорни је пример откривалачког, мултидисциплинарног ауторкиног

духа, обавештеног и аргументованог приступа српском средњовековном позоришту, који је оснажен смислом за запажање репрезентативних и пренебрегнутих трагова постојања позоришног живота српског средњег века. С истоветном посвећеношћу и акрибичношћу ауторка промишља и о значају Марка Фотеза као сценског ревитализатора дубровачке књижевне баштине. Писана теоријски утемељено, пријемчивим језичким изразом, са одважношћу у погледу критичког читања судова ранијих истраживача, ова студија се профилише као неизоставна литература за разумевање почетака позоришног живота у Срба и полиперспективније проницање у природу и оправданост адаптацијских поступака начелно.

Виолетта Р. Митровић
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Докторске студије
viomitrovic@gmail.com